

Тарас Вихованець

ЛИСТ КОСТЯНТИНА ОСТРОЗЬКОГО ДО ЮРІЯ РАДЗИВІЛА ВІД 26 ТРАВНЯ 1531 Р. : ЗАУВАГИ НА ПОЛЯХ "ПОСМЕРТНОГО" ПОСЛАННЯ КНЯЗЯ

У статті автор аналізує датований 26-им травня 1531 року регест листа Костянтина Івановича Острозького до Юрія Миколайовича Радзивіла, пов'язаного зі справою розмежування Польської Корони та Великого князівства Литовського на предмет вірогідності та можливості використання в історичних студіях.

Ключові слова: регест, лист, розмежування, комісія.

В публикации автор рассматривает датированный 26-ым мая 1531 года регест письма Константина Ивановича Острозского к Юрию Николаевичу Радзивиллу относительно розграничения Польской Короны и Великого княжества Литовского касательно достоверности и возможности использования в исторических исследованиях.

Ключевые слова: регест, письмо, розграничение, комиссия.

In the article the author deals with the regest (a sketch) of the letter of Kostyantyn Ivanovych Ostroz'kyu to Yuriy Mykolayovych Radzyvil from 1531, May, 26 concerning establishing the state border between Poland and Great Duchy of Lithuania, and tries to analyze whether it is true or false, and whether one may use it as a source in historical studies or not.

Key words: a regest (a sketch), a letter; establishing the state border; commission.

Колінгвуд порівнює процедуру історичного пізнання з судовим слідством: історик садить своїх "авторитетів" (джерела. – Т. В.) на лаву свідків і перехресним допитуванням видобуває з них інформацію, якої ті не видали у своїх попередніх свідченнях або тому, що не бажали видавати, або тому, що не володіли нею.

Наталя Яковенко, *Вступ до історії*

Життєвий шлях одного з найвідоміших представників родини Острозьких – великого литовського гетьмана Костянтина Івановича був бурхливим, сповненим численних державних справ, військових змагань. Одна із перших осіб Великого князівства Литовського, Костянтин Острозький, син Івана Васильовича та Марії Іванівни з князів Бельських [35, с. 307; 9, с. 364; 10, с. 51], наприкінці 1490-х та після повернення з московського полону й до кінця життя обіймав важливі уряди, був власником багатьох маєтків, меценатом православ'я. Постає питання князя віддавна користувалася популярністю серед істориків, й аналіз самої лише історіографічної спадщини потребував би окремого ґрунтовного дослідження. З важливіших синтетичних праць згадаємо тут біограму авторства Збіслава Войтков'яка [78, с. 486-489], відведений Костянтину Івановичу розділ у монографії Томаша Кемпи [55, с. 15-50], а також присвячені цій історичній особистості статтю та монографію Василя Ульяновського [32, с. 24-31; 31]. Проте окремі деталі біографії литовського гетьмана, троцького воеводи, вінницького та брацлавського старости досі з'ясовані недостатньо чи взагалі випадають із поля зору дослідників. Відтак, залишаються перспективи додати низку штрихів до історичного портрету князя, що автор статті поставив за мету.

Гортаючи довідку про рукописи з архіву Радзивілів у Бібліотеці Ординації Красінських, уміщену на початку впорядкованого Владиславом Хоментовським [71, с. 414-415] видання кореспонденції Яна Кароля Ходкевича, ми звернули увагу на регест листа Костянтина Острозького до Юрія Радзивіла від 26 травня 1531 року такого змісту: "*Konstanty Iwanowicz Książę Ostrogski do Jerzego Radziwiłła Kasztelana Wileńskiego, pisze o rozkazy Królewskim poprawienia granic pomiędzy Wielkim Księstwem i Koroną, i dopytuje się, kiedy mają się zjechać z inszemi Kommissarzami. Dan w Ostrogu 26 Maja 1531 roku. Pieczęć odpadła*" [40, с. 9-10]. В історика, котрий бодай трохи знайомий із біографією Костянтина Івановича Острозького, уміщена дата відразу викличе сумнів: на сьогодні достеменно відомо, що князь помер 1530 року. Відтак, постає проблема: "Чи ж доречно послуговуватися таким непевним джерелом в історичних студіях?". Аби дати вичерпну відповідь на поставлене запитання, корисно було б здійснити повноцінну контекстологічно-палеографічну експертизу джерела та з'ясувати, чи ми, бува, маємо справу не з підделкою. На жаль, оригінал документа загинув із більшістю матеріалів названого закладу в роки Другої світової війни. Таким чином, власне у нашому розпо-

рядженні залишився лише регест та ще згадка, ймовірно, про цей же лист у праці Аліни Вількевич-Вавжиньчикової, присвяченій польсько-литовським межовим конфліктам упродовж XV – XVII ст.

За неможливості здійснення палеографічної характеристики власне джерела чи не єдиним варіантом перевірки його загальної вірогідності залишається всебічний внутрішній аналіз змісту його регеста. Відтак, шляхом вивчення уміщених тут відомостей спробуємо, по-перше, встановити гранично можливий час появи оригіналу листа; по тому з’ясуємо, чи згадані в регесті головні події, як от міждержавні литовсько-польські межові справи, мали місце протягом цього періоду, і якщо так, то коли саме; нарешті, якщо текст регеста таки виявиться гідним віри, спробуємо “вмонтувати” згадані у ньому відомості в історичний процес шляхом, хоч і гіпотетичного, в’яснення місця та часу появи листа.

* * *

З’ясовуючи гранично можливі часові рамки появи згаданого регестом джерела, важливо звернути увагу на те, що адресат, Юрій Миколайович Радзивіл, іменується в ньому віленським каштеляном. Знаємо, що з троцької каштелянії на цей уряд він перейшов 1527 року [74, s. 109; 80, s. 63, порів. 80, s. 79].

Іншим реперним елементом в даному випадку може слугувати точна дата смерті Костянтина Івановича Острозького. Доволі довго в історіографії навіть питання про те, в якому році помер князь, залишалося відкритим: наводилося щонайменше п’ять можливих варіантів – 1526, 1530, 1531, 1532 та 1533 роки [31, с. 147; 44, s. 233; 65, s. 182; 52, s. 24]. На сьогодні, по суті, вже немає місця для сумнівів про достовірність 1530-го, що підтверджується низкою датованих другою половиною того ж року листів [31, с. 147; 79, s. 350], до яких можна додати лист Матвія Дзевіцького до Яна Дантишка, писаний 22 серпня та відісланий 1 жовтня 1530 року [36, р. 283-284], та послання Фабіана Вояновського до Яна Дантишка від 4 жовтня того ж року [36, р. 287], в яких Костянтин Іванович згадується як покійний.

Натомість, *день* відходу Костянтина Івановича за межу досі залишається неусталеним. Називають 10, 18 та 15-25 серпня [32, с. 24; 80, s. 58; 19, с. 173]. Сучасні біографи Острозького схиляються до першої з цих дат, згаданої лікарем королеви Бони доктором Валентіно в листі від 2 вересня 1530 р. [78, s. 489; 55, s. 50; 53, s. 20; 31, с. 148; 34, с. 237; 54, s. 19]. При цьому без уваги дослідників, як видається, залишився

ще один, доволі давно введений до наукового обігу, варіант. Він походить із “тек Гурського”, уміщений на полі копії недатованого листа краківського єпископа Петра Томіцького до князя Іллі Острозького у зв’язку зі смертю литовського гетьмана і звучить так: “*Mortuus 4 Augusti 1530*” [36, р. 226].

* * *

Звідки ж узялася в житті Костянтина Івановича така непевна дата “26 травня 1531 р.”, котру, як читач пам’ятає, уміщено в регесті листа того ж таки князя до Юрія Миколайовича Радзивіла у зв’язку зі справою розмежування Корони та Великого князівства Литовського? Між іншим, це не єдиний незрозумілий момент у згаданій вище довідці про рукописи з архіву Радзивілів у Бібліотеці Ординації Красінських. Придивімося до інших матеріалів, уміщених у тому ж таки комплексі. Під номером 1 в опублікованих регестах наводиться зміст даного у Кракові 28 квітня 1521 р. листа (як вказується – з печаткою на воску) Зигмунта I до Юрія Миколайовича Радзивіла, троцького каштеляна [40, s. 8]. При цьому відомо, що троцьким каштеляном Юрій Радзивіл став щойно у 1522 р. [73, s. 233], та й король навряд чи 28 квітня 1521 р. був у Кракові, якщо 26-м квітня 1521 року датуються деякі його розпорядження у Бресті Куявському [63, р. 215].

За номером 4 згадується лист (“печатка відпала”) Зигмунта I до того ж троцького каштеляна Юрія Радзивіла, даний у Кракові 15 червня 1528 р. [40, s. 8]. Знову ж таки, він ще 1527 р., перейшов на віленську каштелянію... [74, s. 109].

Наступний запис представляє собою переказ листа Зигмунта I до Юрія Миколайовича Радзивіла від 28 квітня 1527 р., в якому йдеться про те, що перший через посланця Костюшка отримав звістку про перемогу другого спільно з Костянтином Острозьким та Семеном Слуцьким над татарами під Києвом. На основі доступних нам матеріалів ми так і не змогли з’ясувати, що це міг бути за Семен Слуцький: один із них помер ще 1470 р., інший, тесть Костянтина Івановича – 1505 р.; був, щоправда, ще син Юрія Семеновича Слуцького – Семен II Юрійович, але він того часу ще не народився, бо ж його батьки одружилися, вочевидь, щойно в 1530 р. [35, с. 331; 79, s. 332]. Натомість знаємо що у згадуваній тут битві над Ольшаницею брав участь Юрій Семенович Слуцький [38, s. 311; 31, с. 71], рідний брат другої дружини Костянтина Івановича – Олександр.

В регесті під номером 8 оповідається даний у Кракові у 1530 (!) р.

лист (“печатка відпала”) Зигмунта I до віленського воєводи Ольбрахта Гаштовта [40, s. 9], у якому Юрій Радзивіл названий одночасно троцьким каштеляном (яким він перестав бути ще 1527 р.) та надвірним маршалком.

Номер 12 в аналізованому комплексі представляє собою зміст даного у Варшаві 26 квітня 1535 р. листа Бони Сфорца (“підпис секретаря з печаткою королеви”) до Варвари Радзивілової, вдови по Юрію Радзивілу, віленському каштелянові й великому литовському гетьманові [40, s. 10]. Але ж Юрій Радзивіл помер у 1541 р. [66, s. 44]!

У 1550 р., 30 квітня, Зигмунт Август відсилає листа до підкоморія та ковенського старости Юрія Ходкевича (номер 13) [40, s. 10], насправді ж ці уряди обіймав не Юрій, а Григорій Олександрович Ходкевич [73, s. 150; 43, s. 26]. Не виключено, що список недоладностей поповнився б, якби продовжувати аналізувати й наступні регести.

Чи не занадто багато історичних анахронізмів та протиріч? А тут і регест нашого листа (“печатка відпала”) під номером 10 від 26 травня 1531 р. – часу, коли тлінки старого князя вже спочивали у стінах Києво-Печерського монастиря [13, с. IX; 32, с. 24; 68, s. 46; 26, с. 129-131; 19, с. 173; 22, с. 149-153; 11, с. 26]. Між іншим, цікава деталь: А. Вількевич-Вавжиньчикова, покликаючись на згадану вище Бібліотеку Ординації Красінських, 4017, пг 22, наводить у своїй праці відомості з листа (найімовірніше того самого, про котрий ведемо розмову й ми) Костянтина Івановича Острозького до віленського каштеляна Юрія Миколайовича Радзивіла у справі їх спільної участі в комісії з розмежування Литви та Корони і при цьому стверджує, що документ недатований [77, s. 128].

* * *

Основним змістом втраченого джерела, як розуміємо, було з’ясування з боку Костянтина Івановича часу і, вочевидь, місця збору комісарів у справі встановлення литовсько-польських міждержавних кордонів, до чого й він як один із уповноважених мав безпосередньо долучитися.

Визначення чітких границь було одним із найактуальніших завдань литовського державного життя упродовж першої третини XVI ст. Наприкінці 1520-х рр. постало завдання окреслити литовсько-російські [64, s. 183-184; 3, с. 213-215], литовсько-лівонські [81, s. 150-154; 56, s. 344-348] та литовсько-польські кордони. Пограничні конфлікти між зем’янами на мазовецько-підляському, русько-малопольському

рубежах, хоча й були, як зазначав Оскар Халецький, позбавлені якогось глибокого політичного підґрунтя, спричиняли “взаємне роздражнення”, а числені польсько-литовські комісії, котрі призначалися від самого початку панування Зигмунта I, не призводили до врегулювання пограничних взаємин [51, s. 81; див. також: 5, с. 130-131; 17, с. 1040-1041, 1058-1062; 16, с. 50; 84, s. 149-150; 48, s. 161-164].

В посланні на Варшавський сейм, котрий орієнтовно відбувався з 22 січня по 19 лютого 1529 р. [58, s. 136], Зигмунт I визначив чергову граничну комісію, котра була покликана розмежувати Литву з Корonoю та Мазовією (останню інкорпоровано до Корони 27 грудня того ж таки року [57, s. 295; 47, s. 59]), аби нарешті покласти край усіляким кривдам і скаргам [51, s. 81-82]. “Мазовецькі комісари” повинні були рухатися “від Гоньондза до Тикочина, Бельська, Дрогичина, Мельника, Лосича, Межирича, Берестя аж до Парчева”, тоді як делегатам із розмежування Литви та Польщі було потрібно пройти решту державного кордону, почавши від Парчева й далі Волинською землею (“*a Parczow et prosequi usque ad finem per terram Volinensem*”). Часом збору комісарів пропонувався період близький до свята П’ятидесятниці* [37, p. 11-12], перший день котрого 1529 р. припадав на 16 травня [14, с. 24-25].

У відповідь від учасників Варшавського сейму до Зигмунта I в Литву надійшов датований 20 лютого 1529 року лист, у якому проблема державного розмежування знайшла належне продовження: для різних відтинків державного кордону тут іменувалися комісари тепер уже від польської сторони, щоправда час роботи комісії у зв’язку з можливими татарськими нападами пропонувалося перенести на 29 вересня – день св. Міхала [37, p. 54-55; 77, s. 119].

При такій, на перший погляд, обопільній згоді литовських та польських панів втілення у життя справи розмежування наштотувалося на проблеми. Слушно, на нашу думку, з цього приводу відзначила А. Вількевич-Вавжиньчикова: “Бажання впорядкування границі не було, вочевидь, досить сильним, аби допровадити до взаємних поступок і компромісів. Не виключеною була тут, певно, подекуди і зла воля; безкарність, спричинена труднощами у пошуку справедливості, була до тих надужиттів неабиякою захоотою. Варто, однак, припустити, що головну роль тут відігравав нез’ясований стан приграничного володіння” [77, s. 119].

Про те, що комісія, по суті, не відбулася, довідуємося із датованої 1531-1532 рр. ** королівської відповіді послам од великокнязівської ради біскупові Миколаю та Іванові Сапезі, де серед іншого значи-

лося: *"што ся дотычетъ границъ mezi Великимъ князьствомъ съ Коруну Польскою, панове рада ихъ милость о томъ черезъ васъ до его милости всказали, абы тамъ комисары были высланы и што бы таковыи панове рады полскии на то были менованы, которыи бы по тымъ границамъ именованей, ани староствъ своихъ не мели, господарь король его милость велелъ вамъ поведити, ижъ такъ рокъ паномъ радамъ Великаго князьства розказалъ былъ его милость на поправенье тыхъ границъ выехаты, где жъ панове рада, яко з Великаго князьства, такъ и с Коруну для того поправенья границъ тамъ выежчали. Нижли господарь его милость тому ся дивуетъ, для которое причыны панове комисары с obu сторонъ межы собою тамъ на одно местцо ся зъехати не хотели; а такъ нехай бы панове рада ихъ милость и тепере на поправенье тыхъ границъ кого с пановъ радъ Великаго князьства комисарми выбрали а господарь его милость с паны радами Коруну Полское о томъ намовити и кого ихъ милость будутъ видети на то поправенье границъ выслати, о томъ его милость имъ паномъ радамъ своимъ дастъ знати, а ихъ бы милость вже тыхъ комисарей, которыи мають быти з Великаго князьства, наменили"* [1, с. 238].

Зважаючи на датування джерела та контекст відповіді, можна з упевненістю говорити, що йдеться власне про події 1529 р. Провал "межових справ", імовірно, спричинив до появи, як його іменує А. Вількевич-Вавжиньчикова, "литовського проекту" – аби комісарами були ті з панів-рад (зауважимо, йшлося власне про польських – *"панове рады полскии на то были менованы..."*), котрі не мають на прикордонні ані маєтків, ані староств. Польська сторона відповіла незгодою. Справа завмерла, хоча у джерелах, котрі стосуються граничних справ, є відомості про "больших комисарів", котрі мали бути вислані на прикордоння [77, с. 119-120].

Зі сказаного неважко виснувати, що згадані в аналізованому реєстрі головні події, пов'язані із розмежуванням Корони та Великого князівства Литовського, хоча й не були результативними, справді планувалися в межах часового відтинку "1527 – 1530", а саме – 1529 р.

* * *

Між рядками королівського послання до литовських радних панів від 1531 – 1532 рр. прочитується головна перешкода всієї цієї надзвичайно потрібної для обох держав акції – особистісний фактор. Як видається, делегати, по суті, навіть не намагалися розпочати спільну

роботу: *"панове комисары с obu сторонъ межы собою тамъ на одно местцо ся зъехати не хотели"*. Можна, звісно, ставити запитання – чому? Аби відповісти, потрібно з'ясувати низку нюансів: який уряд займав той чи інший комісар, якими маєтками володів, нарешті, яким чином інтереси двох сторін – литовської і польської перетиналися на порубіжжі. Відповідь, безперечно, потребує додаткової ретельної розвідки, але вона багато чого прояснила б. Певно, як одна, так і інша комісія відчувала у протилежній достатню вагу та вплив і на відкритий порубіжний "герць" не наважилася.

Разом із тим, на поверхні ще одна, як видається, неузгоджена між обома сторонами проблема – кількість комісарів, їх повноваження та місця зборів окремих комісій (останні, вочевидь, визначалися "в робочому порядку"). З польської сторони призначалися Люблінсько-Луковська комісія (3 особи), Холмсько-Белзька на волинському відтинку кордону (*"Commissarii de terris Chelmensi et Belzensi cum magno ducatu Lithuaniae in terra Volinensi"*) (4 особи), Львівсько-Галицька (3 особи), Подільська (4 особи), Мазовецька (8 осіб) [37, р. 54]. Це при тому, що від литовських панів-рад, згідно зі згаданим вище великокнязівським листом на Варшавський сейм, мало працювати лише дві комісії – для розмежування Литви з Мазовією (5 осіб) та Корону (8 осіб) [37, р. 11].

Беручи до уваги, що комісії повинні були розпочати роботу наприкінці вересня 1529 р. й враховуючи те, що делегати таки виїхали (*"панове рада, яко з Великаго князьства, такъ и с Коруну для того поправенья границъ тамъ выежчали"*), зібратися їм усім "на одно местцо" було справді непросто. Та й, можливо, розподіл вирішальних повноважень між комісарами на тих чи тих відтинках, зокрема, для литовської сторони, як розуміємо, був справою непростою. Бути ж при розмежуванні Литви й Корони одночасно скрізь головнішим урядникам, як от: троцькому воеводі, віленському каштелянові та земському підскарбієві було, зрозуміло, неможливо. Відтак, комусь із "протилежної" сторони, напевно, потрібно було чекати, а комусь чекати або ж не було як, або не хотілося... Зрештою, питання часу в даному випадку було надзвичайно складним, до чого ми повернемося нижче. Все це вносило додатковий дисбаланс в і без того доволі пікантну справу.

* * *

Представити, бодай коротко, кожного уповноваженого до здійснення міждержавного розмежування від польської та литовської

сторін доволі непросто, то ж зупинімося, принаймні, на персональному складі тієї комісії, до котрої входив наш головний герой – великий литовський гетьман та троцький воевода *Костянтин Іванович Острозький*. Другим після нього йменується віленський каштелян *Юрій Миколайович Радзивіл* [41, s. 225-229; 82, s. 306; 66, s. 37-44; 39, s. 31-32] – близький соратник попереднього (а по смерті Острозького – черговий великий гетьман [20, с. 15]), з котрим Костянтин Іванович був у дружніх взаєминах настільки, що вони навіть домовилися одружити своїх дітей – Анну Радзивілівну та Іллю Острозького [83, s. 392-402]. Далі йде неназваний на ім'я берестейський староста, ймовірно – *Олександр Іванович Ходкевич* (котрий, до речі, вже призначався до подібних справ) [43, s. 23; 44, s. XXVI; 82, s. 54-55; 49, s. 354-355; 69, s. 129-130; 46, s. 44]. Після нього – литовський підскарбій та слонимський староста *Богуш Боговитинович*, між іншим чоловік Федори Андріївни Сангушківни, доньки сестри Костянтина Івановича – Марії Іванівни та Андрія Олександровича Сангушка [50, s. 227; 35, с. 328; 70, s. 469; 29, с. 501-507; 42, s. 361-362; 12, с. 186].

Згаданим комісарам повинні були допомагати у своїх адміністративних межах старости пинський, луцький, володимирський та кременецький. Першим того часу був *Іван Михайлович* [44, s. XXXVII]; луцьке староство обіймав *Федір Михайлович Чорторійський* [75, s. 97; 35, с. 325; 23, с. 120], чоловік незнаної на ім'я доньки Марії Іванівни Острозької та Андрія Олександровича Сангушка [70, s. 469; 35, с. 325]; володимирське – *Андрій Олександрович Сангушко*, чоловік рідної сестри Костянтина Івановича Острозького – Марії [70, s. 468-469; 75, s. 120-121; 35, с. 328]. Кременецька ж волость, вочевидь, разом зі староством, по Якубові Михайловичу Монтовтовичові, орієнтовно з лютого 1529 по 1535 рік, перебували у віданні сина Зигмунта I – віленського біскупа Яна [75, s. 62].

А. Вількевич-Вавжиньчикова, аналізуючи недатований лист Костянтина Івановича Острозького до Юрія Миколайовича Радзивіла у справі розмежування Литви з Кораною, називає ще одного, згаданого тут поряд з іншими, комісара – луцького біскупа, відносячи його кандидатуру на “карб змін”, котрі могли статися у процесі приготувань [77, s. 128]. На жаль, зі скупой згадки незрозуміло, про якого саме єпископа йдеться – католицького чи православного. Відомо, що луцько-берестейське каталоцьке біскупство того часу обіймав *Павло Альгімунт Гольшанський*, двоюрідний брат першої дружини Костянтина Острозького – Тетяни Гольшанської [67, s. 42; 3, с. 211], а православну Луцько-Острозьку

епархію очолював, як вважається – за сприяння Костянтина Івановича, єпископ Макарій [31, с. 135]. Думається, що до комісії було включено таки католицького біскупа (він, між іншим, неодноразово згадується в документах серед панів-рад), можливо – на місце віленського єпископа Яна, в завідуванні котрого перебувала Кременецька волость.

Після аналізу персонального складу литовської комісії складається враження, що саме Острозький доклав старань до її формування, хоча, звісно, такий стан речей можна віднести й на користь об'єктивної ситуації із великокнязівськими урядниками.

* * *

На часі встановити, хай і приблизно, період, коли “панове рада, яко з Великого князства, такъ и с Коруны для того поправенья границъ тамъ выежчали”. Приймаючи 1529 р. як цілком вірогідний для згадуваних у джерелі подій, спробуймо, передовсім, в'ясувати: коли й де Костянтин Іванович Острозький та його колеги-комісари перебували протягом поточного року. Отримані відомості, вочевидь, далеко не повні, можна звести до поданої нижче таблиці.

Itinerarium литовських комісарів у 1529 р.

Особа	Дата	Місце	Джерело
Костянтин Острозький	22 січня 1529 р.	Вільно	[2, с. 92]
Костянтин Острозький	23 січня 1529 р.	Вільно	[1, с. 213]
Костянтин Острозький Юрій Радзивіл	13 лютого 1529 р.	Вільно	[38, s. 341-344]
Юрій Радзивіл	14 лютого 1529 р.	Вільно	[27, с. 165]
Костянтин Острозький Юрій Радзивіл	16-17 лютого 1529 р.	Вільно	[38, s. 345-348]
Костянтин Острозький Юрій Радзивіл	2*** березня 1529 р.	Вільно	[1, с. 217]
Богуш Боговитинович	17 березня 1529 р.	Вільно	[28, с. 15-16]
Костянтин Острозький Юрій Радзивіл	20 березня 1529 р.	Вільно	[62, s. 307]
Богуш Боговитинович	6 квітня 1529 р.	Вільно	[1, с. 226]
Костянтин Острозький	18 червня 1529 р.	Острог	[30, с. 138-139]
Юрій Радзивіл єп. Павло Гольшанський	21 червня 1529 р.	Вільно	[76, s. 245]
Богуш Боговитинович	20 серпня 1529 р.	Вільно	[38, s. 351]
Костянтин Острозький	24 серпня 1529 р.	Вільно	[61, s. 210]

Костянтин Острозький еп. Павло Гольшанський Юрій Радзивіл Олександр Ходкевич Богуш Боговитинович	1 вересня 1529 р.	Вільно	[1, с. 229; 3, с. 211]
Костянтин Острозький еп. Павло Гольшанський Юрій Радзивіл Олександр Ходкевич Богуш Боговитинович	18 жовтня 1529 р.	Вільно	[45, s. 287; 61, s. 56-57]
Олександр Ходкевич	(?) 23 жовтня 1529 р.	Вільно	[7, с. 40-41]
Костянтин Острозький	(?) 25 жовтня 1529 р.	Вільно	[38, s. 352-353]
Костянтин Острозький еп. Павло Гольшанський Юрій Радзивіл Олександр Ходкевич Богуш Боговитинович	27 жовтня 1529 р.	Вільно	[45, s. 288]
Олександр Ходкевич	28 жовтня 1529 р.	Вільно	[38, s. 354]
Богуш Боговитинович	12 листопада 1529**** р.	Слоним	[4, с. 77]
Костянтин Острозький Юрій Радзивіл	17 листопада 1529 р.	Мель- ник	[61, s. 214]
Костянтин Острозький Юрій Радзивіл	18 листопада 1529 р.	Мель- ник	[8, с. 64-65]

Разом із цим незайвим було б довідатися, наскільки Зигмунт I передбачав або не передбачав посадження свого сина Зигмунта Августа на князівський стіл саме в середині – другій половині жовтня, адже в такому разі вищі державні сановники, безперечно, повинні були б розраховувати своє пересування, аби бути присутніми у Вільно завчасно. Щоправда, Матвій Любавський стверджує, що “к осени 1529 года Сигизмунд увидал, что уже достаточно подготовлена почва для открытого и решительного действия и разослал всем “станам” приглашение явиться на сейм в половине октября 1529 года” [18, с. 255; порів. 64, s. 182], а тому можна гадати, що деякі радні пани, котрі були присутні у Вільно, дізналися про великокнязівські плани ще раніше. Відтак, і дата 29 вересня (пропонований, як ми пам’ятаємо, Варшавським сеймом час початку роботи зі встановлення литовсько-польського кордону), якщо тільки вона була схвалена королем та великим князем, могла бути “в робочому порядку” скоригованою в бік

“раніше”, але дуже заздалегідь, аби встигнути завчасно повідомити кожного з комісарів.

Логічно беручи до уваги ще доволі прийнятний з огляду на погодні умови період, найбільш імовірним часом, коли “панове рада... выежчали”, можна вважати відтинок від початку вересня до початку жовтня, аби мати змогу повернутися до столиці на середину жовтня (в наступні місяці панів-раду, в тому числі й Острозького, бачимо то у Вільно, то у Мельнику, але не в полі на прикордонні). Та й головні литовські комісари з початком осені були як один присутніми у столиці. Направа ж кордонів, якби відбулася від “А” до “Z”, тривала б немало (до прикладу, розмежування у 1546 році затягнулося від 3 серпня принаймні до 24 жовтня [6, с. 46-126], тобто, без малого три місяці), що великий князь та його радні пани, вочевидь, розуміли та повинні були враховувати. Якщо ж корекції дати в бік “раніше” не відбулося, то чи не була справа розмежування, з огляду на брак часу, взагалі приреченою?

* * *

Зважаючи на попередні факти та висновки, реальність згаданих у реєсті головних подій – справи розмежування двох держав у часовому проміжку “1527 – 1530” може вважатися доведеною. Відтак, залишається, принаймні гіпотетично, з’ясувати місце та хронологічний відтинок появи аналізованого у розвідці листа (нагадаємо, що в реєстрі про це сказано наступним чином: “*Dan w Ostrogu 26 Maja 1531 roku*”).

Зважаючи на те, що Костянтин Іванович 20 березня ще був у Вільно, можна гадати, що пропозиція польської сторони, вміщена у листі від 20 лютого про перенесення початку роботи на кінець вересня, була йому вже відомою: певно, залишалися лише додаткові усталення місця й часу “в робочому порядку”, про що, вочевидь, йшлося у втраченому епістолярному документі.

З кінцем березня розпочинається певною мірою “темний” період у його “життєвій дорозі”: де й коли перебував князь аж по 18 червня, коли він знову “виринає” в Острозі при вирішенні маєткової проблеми в родині Сенют [30, с. 138-139] – сказати складно, хоча з цього приводу можна висловити певне припущення.

Чи то наприкінці 1528, чи протягом перших місяців 1529 р. в родині Омельковичів-Слуцьких назріває процес, пов’язаний із розподілом спадку, ближчі обставини якого нам поки що невідомі****. Однією зі сторін є Настасія Іванівна Мстиславська-Слуцька, теща Костянтина

Івановича, разом зі своїм сином Юрієм Семеновичем Олельковичем-Слуцьким. Литовський гетьман виявляє певне занепокоєння всією цією справою. Аби запевнити родичам бажаний у спадковому процесі результат, він через королівського підкоморія Сильвестра Ожаровського вдається по допомогу до краківського єпископа та підканцлера Петра Томіцького. Останній 13 квітня 1529 р. пише окремо листи до Зигмунта I та Бони Сфорца, у яких просить королівського сприяння для позитивного щодо Слуцьких вирішення згаданої справи. Обидва послання разом із третім, датованим тим же 13 квітня листом на ім'я Костянтина Івановича (де останній, між іншим, названий товаришем: "*Illustrissime princeps et dne. amice charissime ac honorandissime*"), Томіцький відправляє литовському гетьманові й дозволяє використати їх у разі потреби як додатковий дієвий важіль [37, р. 115-116].

Вся ця передмова зводиться до наступного: ймовірно, що наприкінці березня Острозький вирушає до Кракова, аби просити у Петра Томіцького посередництва в цьому маєтковому процесі. Можна лише здогадуватися, чому троцький воєвода не шукав великокнязівської ласки безпосередньо: можливо, давалась узнаки його (та й, зрештою, Юрія Слуцького) неприхильність до так активно форсованої того часу справи посадження на литовський стіл малолітнього королевича Зигмунта Августа [51, s. 74-80; 59, s. 373-389; 78, s. 488; 15, с. 345-349; 60, s. 23-26; 54, s. 6]. Хоча, зрештою, стосунки з великим князем як Острозького, так і Слуцького, вочевидь, згодом якоюсь мірою вирівнялися, позаяк після коронації бачимо обох свояків на "маєстаті" – урочистому зібранні з цієї нагоди [24, с. 405-406; 25, с. 236].

Якщо хід наших міркувань відповідає дійсності, то повернення старого князя, зважаючи на можливе весняне бездоріжжя, зайняло б ще тижнів зо два. Не виключено, що з отриманими від Томіцького листами князь подався спочатку не до Острога, а, наприклад, до Турова, де розповів про стан речей дружині та родичам. Можливо, там же у Турові він пробув протягом певного часу й у другій половині травня чи на початку наступного місяця вирушив до Острога, де ми й зустрічаємо його 18 червня. Припускаємо, що тут він забарився максимум до середини серпня, після чого знову подався до Вільна, де у черговий раз бачимо його вже 24 числа того ж місяця.

Більшість зі сказаного вище, безперечно, умозірні, не підкріплені на разі джерелами, але можливі конструкції. Присутність князя у середині червня в Острозі не виключає можливості написання оригіналу втраченого листа там-таки принаймні у період від початку

червня максимум по початок серпня: якщо у другій половині серпня князь знаходився вже у Вільно, то відповідь від Радзивіла, якщо вона була і якщо в ній, можливо, йшлося про початок роботи комісії, як нам видається, з першими числами вересня, Острозький міг отримати щонайпізніше приблизно в середині серпня, а відтак не зволікаючи відбути до Вільна. При цьому, Острог як місце появи епістолярного документа ставити під сумнів важко, бо вже відома нам дослідниця А. Вількевич-Вавжиньчикова, на жаль, місце появи ймовірно того самого листа, про котрий ведемо розмову й ми, не згадує. Як і в попередньому випадку, сказане вище є можливим, але тільки додаткові джерела уточнять чи спростують запропоновану точку зору.

* * *

Немає сумніву, що згадувані в реєстрі люди та події є цілком реальними, а це промовляє на користь його загальної вірогідності. Щоправда, місце та час появи епістолярного джерела продовжують залишатися дискусійними: воно могло з'явитися в Острозі в період від початку червня до початку серпня 1529 року, хоча не виключено, що лист було написано раніше і в іншому місці, скажімо – в Турові або ще десь.

При цьому повторимо, що в даному випадку незайвою була б комплексна контекстологічно-палеографічна експертиза, котра дозволила б остаточно розставити усі крапки над "і". Разом із тим, на наш погляд, реєстр листа як історичне джерело, безперечно, з коментарями та застереженнями, буде не зайвим використовувати у спеціальних історичних студіях. Подальше дослідження згаданих у ньому подій в поєднанні з іншими історичними джерелами, можливо, прояснить ситуацію та збагатить її новими нюансами.

ПРИМІТКИ:

Автор висловлює подяку колезі Ігорю Тесленку за допомогу в процесі підготовки цієї статті.

* В "теках Гурського" біля цього повідомлення дописка Петра Томіцького "*До свята Св. Міхала з Мазовією і Люблінською та Руською землями*" [37, р. 12].

** Документ в оригіналі недатований. Митрофан Довнар-Запольський відносив його до 1529 року, проте Матвій Любавський, аналізуючи текст, доводить неможливість створення документа того часу й датує його 1531-1532 роками [18, с. 260]. Цю ж дату приймає й Аліна Вількевич-Вавжиньчикова [77, s. 119].

*** Документ в публікації датований 30 лютого. Припускаючи тут помилку писара, вважаємо, що це може бути дата 2 березня [1, с. 217].

**** Йдеться про заповіт Богуша Боговитиновича, котрий в публікації продатований 12 листопада 1529 року, індикт 4, що є несумісним, бо такий індикт у даному випадку мав би вказувати на 1530 рік. 1529 рік як дату спорядження тестаменту приймає й Адам Бонецький [42, с. 361-362].

***** Можливо, хоча малоімовірно, йдеться про якийсь спадок після Михайла Івановича Заславського-Мстиславського, котрий, за Юзефом Вольффом, певно помер у першій половині 1529 року (примітно, що й Острозький займався згаданим вище поділом теж у першій половині того ж року). Він був чоловіком Юліанни, доньки Івана Юрійовича Мстиславського, котра доводилася рідною сестрою Настасії Іванівні Слуцькій, уродженій Мстиславській, теці Костянтина Івановича Острозького [79, с. 268; 44, с. 193-194; див. також: 72, с. 334].

Джерела та література:

1. Акты Литовско-Русского государства. Вып. I: 1390-1529 / [Изд. М. В. Довнар-Запольский] // Чтения в Императорском обществе истории и древностей российских при Московском университете. – М. : Университетская типография, 1899. – Кн. 4 (191). – С. I-XII, 1-259.
2. Акты, издаваемые Виленскою комиссиею для разбора древних актов. – Вильно: Типографии "Русский Почин" и А. Г. Сыркина, 1904. – Т. XXX: Акты Трокского подкоморского суда за 1585 – 1613 годы. – 579 с.
3. Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные археографическою комиссиею. – СПб. : В типографии II отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1848. – Т. II. – 437 с.
4. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографическою комиссиею. – СПб. : В типографии Эдуарда Праца, 1863. – Т. I. – 318 с.
5. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографическою комиссиею. – СПб. : В типографии Эдуарда Праца, 1865. – Т. II. – 274 с.
6. Археографический сборник документов, относящихся к истории Северозападной Руси, издаваемый при Управлении Виленского учебного округа. – Вильно: Печатня губернского правления, 1867. – Т. I. – 127 с.
7. Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси, издаваемый при Управлении Виленского учебного округа. – Вильно: Печатня О. Блюмовича, 1870. – Т. IX. – 495 с.
8. Архив Юго-Западной России. – К. : Типография С. В. Кульженко,

1907. – Ч. VIII. – Т. IV: Акты о землевладении в Юго-Западной России XV – XVIII вв. – 764 с.

9. Войтович Л. Родина князів Острозьких / Л. Войтович // Записки наукового товариства ім. Шевченка. – Львів, 1996. – Т. ССXXXI: Праці комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – С. 355-367.

10. Войтович Л. Князі Острозькі: спроба відтворення генеалогії династії / Л. Войтович // Наукові записки. Серія "Історичні науки". – Острог: НауОА, 2008. – Вип. 13. – С. 44-59.

11. [Ворончук І.] Родина князів Острозьких у публічному житті польсько-литовської держави / [І. Ворончук] // Володіння князів Острозьких на Східній Волині (за інвентарем 1620 року) / [Перекл., упорядк. і передм. І. Ворончук]. – К.; Старокостянтинів: Хмельницька міська друкарня, 2001. – С. 6-59.

12. Ворончук І. Родоводи волинської шляхти XVI – першої половини XVII ст. / І. Ворончук. – К. : Вища школа, 2009. – 511 с.

13. Голубев С. Древний помянник Киево-Печерской Лавры (конца XV и начала XVI столетия) / С. Голубев // Чтения в историческом обществе Нестора летописца. – К., 1892. – Кн. 6. – Отд. III. – С. I-XIV, 1-88.

14. Горбачевский Н. Археографический календарь на две тысячи лет (325 – 2324) по юлианскому счислению и на семьсот сорок два года (1583 – 2324) по григорианскому счислению. – Вильно: В типографии А. Г. Сыркина, 1869. – 119 с.

15. Грушевський М. Історія України-Руси. В 11 т., 12 кн. / М. Грушевський. – К. : Наук. думка, 1993. – Т. IV: XIV – XVI віки – відносини політичні. – 544 с.

16. Крикун М. Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України в XV – XVII ст. : кордони воеводств у світлі джерел. / М. Крикун // Проблеми едиційної та камеральної археографії : історія, теорія, методика. – Вип. 5. – 2 вид. – К., 1993. – С. 1-184.

17. Литовская Метрика. Т. 1 // Русская историческая библиотека. – Т. XX. – П. : Сенатская типография, 1903. – 1831 с.

18. Любавский М. Литовско-русский сейм. Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешнею жизнью государства / М. Любавский. – М. : Университетская типография, 1900. – 308 с. (Электронная библиотека БГУ, <http://elib.bsu.by/handle/123456789/124>).

19. Максимович М. Письма о князьях Острожских / М. Максимович // М. Максимович. Собрание сочинений. – К. : Типография М. П. Фрица, 1876. – Т. I: Отдел исторический. – С. 164-199.

20. Малиновский И. Сборник материалов, относящихся к истории панов-рады Великого Княжества Литовского / И. Малиновский. – Томск: Паровая типо-литография П. И. Макушина, 1901. – 694 с. (Электронная библиотека БГУ, <http://elib.bsu.by/handle/123456789/82>).

21. Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга № 560 (1542 год) / [Падр. А. Дзярновіч]. – Мінск: Беларуская навука, 2007.
22. Петрушак Н. Надгробок К. Рамултової з Дрогобицького костюлу і проблема атрибуції скульптурних і архітектурних творів С. Чешека /Н. Петрушак //Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2002. – Вип. VI.
23. Поліщук В. Луцький замковий уряд в адміністративній системі Великого князівства Литовського від початку XV ст. до реформ 1564 – 1566 рр. /В. Поліщук //Український історичний журнал. – 2005. – № 1. – С. 108-125.
24. Полное собрание русских летописей, изданное по высочайшему повелению Императорскою археографическою комиссиею. – С.-Пб. : Типография М. А. Александрова, 1907. – Т. 17: Западнорусские летописи. – 666 с.
25. Полное собрание русских летописей [Сост. и ред. Н. Н. Улащик]. – М. : Наука, 1980. – Т. 35: Летописи белорусско-литовские.
26. Ричков П. Луц В. Архітектурно-мистецька спадщина князів Острозьких /П. Ричков. В. Луц. – К. : Техніка, 2002.
27. Русско-еврейский архив. Документы и материалы для истории евреев в России [Собр. и изд. С. А. Бершадский]. – Т. I: Документы и регесты к истории литовских евреев (1388 – 1550). – С.-Пб. : Типо-литография А. Е. Ландау, 1882. – 376 с.
28. Сборник материалов, относящихся к истории панов-рады Великого Княжества Польского. Добавление [Изд. И. Малиновский]. – Томск: Типо-литография Сибирского т-ва печатного дела, 1912. – 147 с. (Электронная библиотека БГУ, <http://elib.bsu.by/handle/123456789/45>).
29. Собчук В. Боговитинівичі: генеалогія і мастки /В. Собчук //До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. – К.; Львів, 2004. – С. 498-537.
30. Собчук В. Боротьба Сенют за спадщину Калениковичів (з історії поземельних відносин на Волині в першій і другій третинах XVI ст.) /В. Собчук //Соціум. Альманах соціальної історії. – 2010. – Вип. 9. – С. 136-158.
31. Ульяновський В. "Славний для всіх часів чоловік": князь Костянтин Іванович Острозький /В. Ульяновський. – Острог: Видавництво НаУОА, 2009. – Вип. 2. – 168 с.
32. Ульяновський В. Відоме і невідоме з біографії та діяльності князя К. І. Острозького /В. Ульяновський //Острозька давнина: дослідження і матеріали [Відп. ред. І. Мицько]. – Львів, 1995. – Т. I. – С. 24-31.
33. Яковенко Н. Вступ до історії. – К. : Критика, 2007. – 376 с.
34. Яковенко Н. Паралельний світ: Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. /Н. Яковенко. – К. : Критика, 2002. – 416 с.
35. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна /Н. Яковенко. – К. : Критика, 2008. – 472 с.
36. Acta Tomiciana. Tomus duodecimus epistolarum, legationum, responsorum, actionum, et rerum gestarum. Serenissimi principis Sigismundi

- Primi regis Poloniae magni ducis Lithuaniae. Per Stanislaum Gorski, canonicum cracoviensem et plocensem. A. D. MDXXX. – Posnaniae: Typis societatis "Dziennik Poznański", MDCCCXVI. – 441 p.
37. Acta Tomiciana. Tomus undecimus epistolarum, legationum, responsorum, actionum, et rerum gestarum. Serenissimi principis Sigismundi Primi regis Poloniae magni ducis Lithuaniae. Per Stanislaum Gorski, canonicum cracoviensem et plocensem. A. D. MDXXIX. – Posnaniae: Typis societatis "Dziennik Poznański", MDCCCXI. – 362 p.
38. Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie /[Wyd. B. Gorczak]. – Lwów: W drukarni Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1890. – Т. III. – 601 s.
39. Bartoszewicz K. Radziwiłłowie. Początek i dzieje rodu. Typy i charaktery. Rycerze, zdrajcy, pobożni, filantropi, dziwacy. Obrazy z życia domowego. Kobiety Radziwiłłowskie. Upadek Nieświeża i jego odrodzenie /K. Bartoszewicz. – Warszawa; Kraków, 1928. – 328 s.
40. Biblioteka Ordynacji Krasińskich. Museum Konstantego Świdzińskiego. Korrespondencje Jana Karola Chodkiewicza /[Opr. Wł. Chomętowski]. – Warszawa: W drukarni Jana Jaworskiego, 1875. – Т. I. – 196 s.
41. Błaszczyk G. Radziwiłł Jerzy h. Trąby (ok. 1480 – 1541) /G. Błaszczyk //Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1987. – Т. XXX/2. – S. 225-229.
42. Boniecki A. Herbarz Polski /A. Boniecki. – Warszawa: Drukiem Emila Skińskiego, 1899. – Cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich. – Т. I (Biblioteka cyfrowa Uniwersytetu Warszawskiego. – 400 s. (eBUW, власником оригіналу є Бібліотека Варшавського університету, oai: ebuw.uw.edu.pl:136, sygn. 4g. 24. 1. 96).
43. Boniecki A. Herbarz Polski /A. Boniecki. – Warszawa: Druk Warszawskiego Towarzystwa Akcyjnego Artystyczno-Wydawniczego, 1900. – Cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich. – Т. III. – 388 s. (Biblioteka cyfrowa Uniwersytetu Warszawskiego (eBUW, власником оригіналу є Бібліотека Варшавського університету, oai: ebuw.uw.edu.pl:134, sygn. 4g. 24. 1. 96).
44. Boniecki A. Poczety rodów w Wielkiem księstwie Litewskiem w XV i XVI wieku /A. Boniecki. – Warszawa, 1887. – 552 s.
45. Confirmatio, qua omnia magni Lituaniae ducatus priuilegia serenissimus princeps et dominus, dominus Sigismundus Augustus etc. ad sua vsque tempora recenset et confirmat //Archiwum komisji prawniczej. – Kraków: Wydawnictwo Komisji prawniczej Akad. Umiejętności w Krakowie, 1900. – Т. VII. – S. 261-298.
46. Dmitruk S. Geneza rodu Chodkiewiczów /S. Dmitruk //Białoruskie zeszyty historyczne. – Białystok, 2004. – Nr. 21. – S. 27-46.
47. Gloger Z. Geografia historyczna ziem dawnej Polski /Z. Gloger. – Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1900. – 387 s.

48. Jakubowski J. Przykład zmienności granic administracyjnych na Litwie w w. XVI /J. Jakubowski //Ateneum Wileńskie. – Wilno, 1935. – R. X. – S. 161-164.
49. Jasnowski J. Chodkiewicz Aleksander, herbu Kościeszka (urodzony około 1457 +1549) /J. Jasnowski //Polski Słownik Biograficzny. – Kraków, 1937. – T. III. – S. 354-355.
50. Halecki O. Bohowitynowicz Bohusz Michał h. Korczak (Pelikan?) (+1530) /O. Halecki //Polski Słownik Biograficzny. – Kraków, 1936. – T. II. – S. 226-227.
51. Halecki O. Dzieje unii jagiellońskiej w XVI wieku /O. Halecki. – Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1920. – T. II. – 391 s.
52. Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga: Materiały do historii Wołynia /S. Kardaszewicz. – Warszawa; Kraków: Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1913. – 299 s.
53. Kempa T. Konstancy Wasyl Ostrogski (ok. 1524/1525 – 1608), wojewoda kijowski, marszałek ziemi Wołyńskiej /T. Kempa. – Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1997. – 289 s.
54. Kempa T. Działalność hetmana Konstantego Iwanowicza Ostrogskiego na polu prawosławia /T. Kempa //Białoruskie zeszyty historyczne. – Białystok, 1999. – Nr. 12. – S. 5-21.
55. Kempa T. Dzieje rodu Ostrogskich /T. Kempa. – Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2002.
56. Kłodziński A. Stosunki Polski i Litwy z Inflantami przed zatargiem z r. 1556/7 /A. Kłodziński //Kwartalnik historyczny. – Lwów: Drukarnia ludowa we Lwowie, 1908. – R. XXII. – S. 344-391.
57. Koneczny F. Dzieje Polski za Jagiellonów /F. Koneczny. – Kraków: Czcionkami Drukarni związkowej, 1903. – 362 s.
58. Konopczyński Wł. Chronologia sejmów polskich 1493 – 1793 /Wł. Konopczyński //Archiwum komisji historycznej. – Kraków, 1948. – Ser. 2. – T. IV. – № 3. – S. 127-169.
59. Kuźmińska M. Olbracht Marcinowicz Gasztold /M. Kuźmińska //Ateneum Wileńskie. – Wilno, 1927. – R. IV. – S. 349-391 (<http://buwcd.buw.uw.edu.pl>).
60. Lewicki K. Ks. Ostrogscy w służbie Rzeczypospolitej /K. Lewicki //Rocznik Wołyński. – Równe, 1934. – T. VII. – S. 1-70.
61. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 25 (1387-1546): Užrašymų knyga 25 [Parengė D. Antanavičius, A. Baliulis]. – Vilnius, 1998. – 461 p.
62. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 224 (1522-1530): 4-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabąjos kopija) [Spaudai parengė S. Lazutka, I. Valikonytė ir kt.]. – Vilnius, 1997.
63. Matricularum regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit T.

- Wierzbowski. – Varsoviae: Typis officinae C. Kowalewski, MCMX. – Pars IV. – Vol. 1. – 485 p.
64. Narbutt T. Dzieje narodu litewskiego /T. Narbutt. – Wilno: Nakładem i drukiem Antoniego Marcinowskiego, 1841. – T. IX: Panowania Zygmunów. – 532 s.
65. Niesiecki K. Herbarz Polski /K. Niesiecki. – Lipsk: Nakładem i drukiem Breitkopfa i Haertela, 1841. – T. VII. – 388 s. (Biblioteka cyfrowa Uniwersytetu Warszawskiego (eBUW, власником оригіналу є Бібліотека Інституту історії Варшавського університету, oai: ebuw.uw.edu.pl:164, sygn. C. 50).
66. Poczet hetmanów Rzeczypospolitej. Hetmani litewscy /Pod. red. M. Nagielskiego]. – Warszawa: BELLONA, 2006. – 320 s.
67. Prokop K. R. Sylwetki biskupów łuckich /K. R. Prokop. – Biały Dunajec; Ostróg: Wołanie z Wołynia, 2001. – 263 s.
68. Przewdziecki A. Jagiellonki polskie w XVI wieku. Obrazy rodziny i dworu Zygmunta I i Zygmunta Augusta królów polskich /A. Przewdziecki. – Kraków: W drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1868. – T. II. – 315 s.
69. Radziwiński Z. L. Sprawa odrębnego pochodzenia Chodkiewiczów litewskich i białoruskich (z tablicami genealogicznymi) /Z. L. Radziwiński //Rocznik Polskiego towarzystwa heraldycznego we Lwowie [Pod. red. Wł. Semkowicza]. – R. 1926 – 1927. – T. VIII. – Kraków, 1928. – S. 109-132, 2 dod.
70. Red. Sanguszko (Sanguszkowicz) Andrzej Aleksandrowicz (zm. 1534/5) /Red. //Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1993. – T. XXXIV/3. – S. 468-469.
71. Rulikowski M. Chomętowski Władysław (1829 – 1876) /M. Rulikowski //Polski Słownik Biograficzny. – Kraków, 1937. – T. III. – S. 414-415.
72. Uruski S. Kosiński A. Włodarski A. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej /S. Uruski, A. Kosiński, A. Włodarski. – Warszawa: Druk Tow. Akc. S. Orgelbranda S-nów, 1914. – T. XI. – 381 s.
73. Urzędnicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV – XVIII wieku /Opr. H. Lulewicz, A. Rachuba]. – Kórnik, 1994.
74. Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy. T. I: Województwo Wileńskie XIV – XVIII /Opr. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. P. Romaniuk i in.]. – Warszawa, 2004.
75. Urzędnicy wołyńscy XIV – XVIII wieku. Spisy /Opr. M. Wolski]. – Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 2007. – 189 s.
76. Volumina legum. – Petersburg: Nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki, 1859. – T. I. – 310 s.
77. Wilkiewicz-Wawrzyńczykowa A. Spory graniczne polsko-litewskie w XV – XVII w. /A. Wilkiewicz-Wawrzyńczykowa. – Wilno: Drukarnia artystyczna "Grafika", 1938. – S. 93-200 (Odbitka z Wiadomości Studium Historii Prawa Litewskiego U. S. B.) (Biblioteka cyfrowa UMCS, Lublin (Polska).
78. Wojtkowiak Z. Konstancy Iwanowicz Ostrogski /Z. Wojtkowiak //Polski

Słownik Biograficzny. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1979. – Т. XXIV. – S. 486-489.

79. Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku / J. Wolff. – Warszawa: Drukiem J. Filipowicza, 1895. – 724 s.

80. Wolff J. Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego. 1386 – 1795 /J. Wolff. – Kraków: W drukarni Wł. L. Anczyca i Spółki, 1885. – 362 s.

81. Zbiór pamiętników do dziejów polskich /[Wyd. W. S. Broel-Plater]. – Warszawa: W drukarni Gazety codziennej, 1858. – Т. I.

82. Zielińska T. Poczet polskich rodów arystokratycznych /T. Zielińska. – Warszawa: Wydawnicwa Szkolne i Pedagogiczne, 1997. – 592 s.

83. Źródła do dziejów polskich /[Wyd. M. Malinowski, A. Przewdziecki]. – Wilno, 1844. – Т. II.

84. Rewizya zamków ziemi Wołyńskiej w połowie XVI wieku / [Wyd. A. Jabłonowski] //Źródła dziejowe. – Warszawa: Druk J. Bergera, 1877. – Т. VI.

Дмитро Бориліук

ВОЛОДІННЯ КОСТЯНТИНА ІВАНОВИЧА ОСТРОЗЬКОГО У ПІВДЕННО-СХІДНІЙ ВОЛИНІ

Стаття присвячена дослідженню маєткових володінь К. І. Острозького у Південно-Східній Волині, які він здобув шляхом військової вислуги у Великому князівстві Литовському; шляхом успадкування, а також шляхом купівлі. Проаналізовано діяльність К. І. Острозького, спрямовану на покращення економічного життя та торгівельних відносин у своїх володіннях на території Південно-Східної Волині.

Ключові слова: Костянтин Іванович Острозький, Олександр I, Сигізмунд I, великокнязівський привілей.

Статья посвящена исследованию поместных владений К. И. Острожского в Юго-Восточной Волинии, которые он получил путем военной выслуги в Великом княжестве Литовском; путем наследования, а также путем покупок. Проанализировано деятельность К. И. Острожского, направленную на улучшение экономической жизни и торговых отношений в своих владениях на территории Юго-Восточной Волинии.

Ключевые слова: Константин Иванович Острожский, Александр I, Сигизмунд I, великокняжеская привилегия.

The article is devoted to research of possessions of K. I. Ostrogskiy in South-East Volhynia, which he got by the military qualifying in the Great duchy Lithuanian; by an inheritance, and also by a purchase. Activity by K. I. Ostrogskiy, directed on the improvement of economic life and point-of-sale relations in the domains on territory of South-East Volhynia is separately analyzed.

Keywords: Kostyantyn Ivanovich Ostrogskiy, Oleksandr I, Sigizmund I, the privilege of grand duke.

Князівському роду Острозьких присвячено чимало праць як вітчизняних, так і польських дослідників. Проте істориків в першу чергу цікавила участь кн. Острозьких у політичних подіях того часу. Тож якщо роль князів у політичному, військовому, культурно-релігійному житті України знайшла своє місце в історичній літературі, то їхній